

NAU NOM VE U MEDICINSKOG FAKULTETA
UNIVERZITETA U BEOGRADU

Na sednici Nau nog ve a Medicinskog fakulteta u Beogradu, održanoj 09.03.2017. godine, (broj odluke:5940/09), imenovana je komisija za ocenu završene doktorske disertacije pod naslovom:

**„BLAGOSTANJE I SAMOOCENJENO ZDRAVLJE STUDENATA UNIVERZITETA
U ITALIJI I SRBIJI: ISTRAŽIVANJE DRUŠTVENIH I ZDRAVSTVENIH
DETERMINANTI“**

**(„University students’ well-being and self-rated health in Italy and Serbia: Exploring
social and health determinants“)**

kandidata dr Francesca Lietza. Mentor je prof.dr Vesna Bjegovi -Mikanovi . Komentor je prof.dr Jelena Marinkovi Eri .

Komisija za ocenu završene doktorske disertacije imenovana je u sastavu:

1. Prof.dr Dejana Vukovi , Medicinski fakultet Univerziteta u Beogradu
2. Prof.dr Bojana Mateji , Medicinski fakultet Univerziteta u Beogradu
3. *Prof.dr Cristina Mosso, Department of Psychology, University of Turin, Italy*

Na osnovu analize priložene doktorske disertacije, komisija za ocenu završene doktorske disertacije jednoglasno podnosi Nau nom ve u Medicinskog fakulteta slede i

IZVEŠTAJ

A) Prikaz sadržaja doktorke disertacije

Doktorska disertacija dr Francesca Lietza napisana je na ukupno 112 strana i podeljena je na slede a poglavlja: uvod, ciljevi rada, metode, rezultati, diskusija, zaklju ci, literatura i prilog. U disertaciji se nalazi ukupno 8 tabela i jedan grafikon. Doktorska disertacija sadrži sažetak na srpskom i engleskom jeziku, biografiju kandidata, podatke o komisiji i spisak skra enica koriš enih u tekstu.

U **uvodu** je definisano šta je to blagostanje i objašnjena je istorija razvoja interesovanja za ovu oblast tokom dvadesetog veka. Navedene su relevantne definicije i istaknuta razlikaizme u

hedonisti i eudemonisti u pristupu blagostanju. Na adekvatan način su u potpunosti opisani dokazi iz istraživanja blagostanja uključujući pregled različitih determinanti blagostanja, ideja multidimenzionalnosti i važnost proučavanja u različitim kulturalnim kontekstima. Tako je objašnjen značaj istraživanja blagostanja u populaciji mladih, posebno studenata, kao i povezanost blagostanja sa stilovima života u ovoj populaciji.

Pored drugih determinanti u uvodu je prikazana povezanost blagostanja sa zdravljem i njegovom samoprocenom i naglašen značaj komplementarnosti modela koji određuju buduće zdravlje i blagostanje.

Ciljevi rada su precizno definirani. Oni su usmereni na ispitivanje pouzdanosti i validnosti skale za procenu blagostanja primenjenih u studentskoj populaciji, poređenje nivoa blagostanja i njegovih determinanti u populaciji italijanskih i srpskih studenata, ispitivanje determinanti blagostanja i samoprocenjenog zdravlja me u studentima na osnovu podataka iz istraživanja zdravlja na uzorcima italijanskih i srpskih domaćinstava i identifikovanje značajnih prediktora blagostanja i samoprocenjenog zdravlja me u studentima.

U poglavlju **metode** je navedeno da se radi o dve faze studije. Prva faza je istraživanje me u studentima na osnovu upitnika, dok je druga faza analiza podataka o studentskoj populaciji dobijenih na osnovu dva nacionalna istraživanja zdravlja.

Prva faza je studija preseka koja uključuje studente upisane na Fakultetima medicine i psihologije Univerziteta u Beogradu (Srbija) i Torinu (Italija). Upitnik sadrži šest odeljaka sa pitanjima o socio-demografskim karakteristikama, višestrukom blagostanju (MWB), proceni ličnih ciljeva, mentalnog zdravlja, fizičke aktivnosti i faktora životnog stila. Ova studija je odobrena od strane Etičkog komiteta Univerziteta u Beogradu i Torinu. Svi upitnici koji su korišćeni u studiji su detaljno opisani, a pojašnjen je i način bodovanja skale. Psihometrijske karakteristike upitnika analizirane su kako tradicionalnim psihometrijskim metodama (T-testovi za velike nezavisne uzorke i Hi-kvadrat test) tako i univarijantnim i multivarijantnim linearnim regresijama.

U drugoj fazi, korišćeni su podaci zasnovani na populaciji iz dva nacionalna istraživanja zdravlja u Italiji i Srbiji. Fokus je na studentima od 18 do 30 godina. Upoređeno je samoprocenjeno zdravlje (SRH) u ove dve populacije i analizirana je povezanost sa determinantama blagostanja: socio-demografske karakteristike i zdravstvene navike, u dva

odvojena modela. Analize se sastoje od deskriptivne statistike, univarijantne i multivarijantne multinominalne logisti ke regresije.

U poglavlju **rezultati** detaljno su opisani i jasno predstavljeni svi dobijeni rezultati.

Diskusija je napisana jasno i pregledno, uz prikaz podataka drugih istraživanja sa uporednim pregledom dobijenih rezultata doktorske disertacije.

Zaključci sažeto prikazuju najvažnije nalaze koji su proistekli iz rezultata rada.

Koriš ena **literatura** sadrži spisak od 169 referenci.

B) Kratak opis postignutih rezultata

U prvom delu istraživanja, 695 studenata iz Srbije su imali značajno bolji MWB nego 747 studenata iz Italije. Što se tiče opštih osobina, samo godine starosti, zadovoljstvo akademskim izborom, pušenje cigareta i prekomerno konzumiranje alkohola nisu imali značajnu razliku između u dve zemlje. Studenti iz Srbije i Italije značajno se razlikuju povišestrukom blagostanju, vremenu putovanja na Fakultet, indeksu telesne mase, zaposlenosti, subjektivnom ekonomskom stanju, mentalnom zdravlju, fizičkoj aktivnosti, pušenju marijehane i dnevnom unosu voća i povrća. Konkretno, studenti iz Italije duže putuju do Fakulteta, više rade, imaju bolje ekonomsko stanje, aktivniji su, više puše marihuanu i više jedu voće i povrće. Sa druge strane, studenti iz Srbije imaju bolje blagostanje, imaju veći indeks telesne težine i imaju gore mentalno stanje. Određivanje psihometrijskih karakteristika skale blagostanja pokazalo je da sve podskale karakteriše visoka unutrašnja konzistentnost. „Cronbach alfa“ koeficijent, mera unutrašnje konzistentnosti, se kretao od 0.848 do 0.943. Što se tiče regresionih modela, ostala je značajna razlika u MWB u korist studenata iz Srbije. Varijable koje su bile značajne u oba modela za Italijane i Srbe su zadovoljstvo akademskim izborom, subjektivni doživljaj ekonomskog stanja i mentalno zdravlje. Veće zadovoljstvo akademskim izborom, bolje ekonomsko stanje i dobro mentalno zdravlje povezani su sa višom procenom blagostanja i u Italiji i u Srbiji.

U drugom delu studije, Hi-kvadrat test nije pokazao značajnu razliku u SRH između u 2482 studenata u Italiji i 2143 u Srbiji. Ostale varijable koje se nisu razlikovale su pol i dnevni unos

vo a i povr a. U regresionim modelima, SRH studenata u Italiji i Srbiji se nije razlikovao samo u univarijantnoj analizi jer u modelu koji je korigovan u odnosu na starost i pol i u modelu korigovanom u odnosu na druge varijable italijanski studenti su imali bolji skor nego srpski. Zna ajni prediktori i za jedne i za druge studente su BMI, dnevni unos vo a i povr a i pušenje cigareta.

Gledaju i zajedno prvi i drugi deo istraživanja, doktorand je mogao da komparira vrednosti etiri varijable koje su bile iste: BMI, dnevni unos vo a i povr a, prekomerno konzumiranje alkohola i pušenje cigareta. Na ovaj na in je dobijen profil budu ih zdravstvenih profesionalaca (studenti medicine i psihologije koji su bili deo prvog istraživanja) u pore enju sa profilom dobijenim za sve studente u zemlji (studenti koji su u estvovali kao ispitanici u nacionalnom istraživanju zdravlja). Svi nivoi analiza su se zna ajno razlikovali za studente iz prve faze studije i iz nacionalnih istraživanja, osim za pušenje u Srbiji: nema razlika izme u studenata nacionalnog istraživanja i budu ih zdravstvenih profesionalaca.

C) Uporedna analiza doktorske disertacije sa rezultatima iz literature

Do danas, nijedan upitnik koji specifi no meri blagostanje kod studenata nije razvijen na srpskom jeziku, niti je do sada ijedan preveden i lingvisti ki validiran za srpski jezik. Odgovaraju a adaptacija samog upitnika za srpsku populaciju zahtevala je blagu modifikaciju nekih pitanja. Manje modifikacije nekih pitanja tokom prevo enja i lingvisti ke validacije su bile prisutne u sli nim studijama sprovedenim u drugim populacijama (Toprak i sar., 2005, Suzukamo i sar., 2005, Labiris i sar., 2008, Lin i sar., 2010).

Fokus na mlade je opravdan usled snažnih dokaza da su mladi deo populacije sa rizi nim ponašanjem u vezi sa zdravljem. Sve više i više dokaza iz razli itih uglova pokazuju da je zdravo ponašanje manje prisutno u populaciji studenata nego adolescenata (Irwin 2010, Neinstein i sar., 2013). Izloženi su ozbiljnim faktorima rizika vezanimsa zdravljem, kao što su u estala upotreba brze hrane, nezašti eni seksualni odnosi, prekomerno konzumiranje alkohola i droge (Harris i sar., 2006). Drugi primer je pojava poreme aja zdravlja kao što je to gojaznost: vode a grupa u ovom svetlu su mladi (Lee i sar., 2011).

Za poređenje rezultata istraživanja sa drugim multikulturalnim studijama o blagostanju kod mladih analizirani su rezultati „*World Happiness Report*“-a, kao pregled stanja globalne sreće koji obuhvata i komponente blagostanje (Helliwell i sar., 2013, 2013, 2015). Posmatrani faktori su: BDP po glavi stanovnika, socijalna podrška, zdrav životni vek, sloboda da se odluči u životu, velikodušnost i percepcija korupcije. Populacije u Italiji i Srbiji, u različitim vremenima, rangiraju se suprotno: Italija opada od 30. mesta, preko 45. mesta, do 50. na svetu, dok se Srbija unapređuje od 119. mesta, preko 106. do 86. na svetu. Ovaj trend može posebno da se vidi u izveštaju 2015. godine, gde je uključena tabela sa rangom za promene u sreći i od 2005/2007 do 2012/2014. U tom slučaju, Srbija je rangirana 34. sa pozitivnim rezultatom, dok je Italija rangirana 123, sa negativnim rezultatom. Autori izveštaja tvrde da se objašnjenje italijanskih rezultata krije u finansijska kriza evrozone, što može da se vidi i u negativnim rezultatima Portugala, Španije i Grčke (Helliwell i sar., 2015). Od početka ekonomske recesije u 2008. godini, ukupan broj nezaposlenih stanovnika se povećao 60%, sa mladima koji nesrazmerno doprinose ovom porastu: stopa nezaposlenosti za pojedince starosti od 15 do 34 godina je porasla od 11,7% u 2008. na 23,0% u 2013. godini i, u odnosu na isti period, verovatno da će mladi postati i ostati zaposleni je smanjena (ISTAT, 2014).

Što se tiče rezultata drugog dela studije, razlika u SRH između studenata od 18 do 30 godina iz Italije i Srbije nije značajna. Ovaj dokaz potvrđuje zaključak iz prvog dela studije sa upitnikom: kada je reč o mladima. Mladi u Italiji nisu srećniji ili zdraviji od Srba. Ishod je u konfliktu sa nedavnom studijom SRH-a italijanske i srpske odrasle populacije: u tom slučaju, Srbi su imali tri puta više šanse od Italijana da izjave loše SRH (Lietz i sar., 2016). Razlika između mladih i odraslih mogla bi da bude u uticaju društveno-političkih sistema: prevalencija lošeg zdravlja je mnogo veća u delovima Evrope koji pripadaju bivšim socijalističkim i komunističkim zemljama, nego u Zapadnoj Evropi. Analize starenja i zdravstvenih razlika između istoka i zapada obično pokazuju da razlike su šire kako starost raste (do 65+). Osim toga, navedeno je da su mlade generacije u okviru centralne Evrope, i možda svaka naredna generacija, na putu ka oporavku zbog relativnog i blagog uticaja prethodnih režima (Witvliet i sar., 2013).

D) Objavljeni radovi koji čine deo doktorske disertacije

Lietz F, Piumatti G, Mosso C, Marinkovic J, Bjegovic-Mikanovic V. **Testing multidimensional well-being among university community samples in Italy and Serbia.** Health Promotion International. 2016; DOI: <https://doi.org/10.1093/heapro/daw082>

Lietz F, Piumatti G, Marinkovic J, Bjegovic-Mikanovic V. **Correlates of self-rated health in Southern Europe: evidences from national representative samples in Italy and Serbia.** Journal of Public Health. 2016; DOI:<https://doi.org/10.1093/pubmed/fdw132>

Lietz F, Nikolic Z, Piumatti G. **Multidimensional well-being among Italian and Serbian students: the Belgrade-Turin pilot study.** In: ASPHER Forum; 14 October 2015; Milan.

Lietz F, Piumatti G, Marinkovi J, Bjegovi -Mikanovi V. **Predictors of multidimensional well-being in first-and fifth-year Serbian medical students.** European Journal of Public Health. 2016; 2016 Nov 1;26(suppl_1).

Lietz F. **A multidimensional cross-national approach to measuring well-being in university students.** In: 3rd Congress of the Social Medicine of Serbia; 7-9 October 2015; Zlatibor.

E) Zaključak (obrazloženje naučnog doprinosa)

Doktorska disertacija „BLAGOSTANJE I SAMOOCENJENO ZDRAVLJE STUDENATA UNIVERZITETA U ITALIJI I SRBIJI: ISTRAŽIVANJE DRUŠTVENIH I ZDRAVSTVENIH DETERMINANTI“ dr Francesca Lietza, kao prvi ovakav rad u našoj populaciji predstavlja originalni naučni doprinos u ispitivanju skale blagostanja, ispitivanju nivoa blagostanja kao i njegovih determinanti među studentima. Takođe, obezbeđuje komparaciju naše studentske populacije sa populacijom studenata u Italiji i ispitivanje determinanti samoprocenjenog zdravlja među studentima na osnovu podataka iz istraživanja zdravlja na uzorcima italijanskih i srpskih domaćih instava. Polazeći od navedenog, možemo zaključiti da:

- uzimajući u obzir analize pouzdanosti i validnosti u različitim kulturalnim kontekstima, skale blagostanja mogu da se koriste kao validan istraživački instrument u populaciji studenata;

- razlike u oba MWB i SRH izme u italijanskih i srpskih studenata uzrasta 18-30 godina su u prilog studenata iz Srbije ili nisu zna ajne. Nasuprot rezultatima iz ankete u opštoj populaciji, kada je re o mladima u Italiji, oni nisu ni sre niji ni zdraviji od mladih u Srbiji;

- Socijalne, demografske i ekonomske karakteristike ispitanika (kao što su obrazovanje ili subjektivni doživljaj ekonomskog statusa) povezani su i sa MWB i sa SRH u obe populacije.

Ova doktorska disertacija je ura ena slede i sve principe nau nog istraživanja. Ciljevi su bili precizno definisani, nau ni pristup je bio originalan i pažljivo izabran, a metodologija rada je bila savremena. Rezultati su pregledno i sistemati no prikazani i diskutovani, a iz njih su izvedeni odgovaraju i zaklju ci.

Na osnovu svega navedenog i imaju i u vidu dosadašnji nau ni rad kandidata, komisija predlaže Nau nom ve u Medicinskog fakulteta Univerziteta u Beogradu da prihvati doktorsku disertaciju dr Francesca Lietza i odobri njenu javnu odbranu radi sticanja akademske titule doktora medicinskih nauka.

U Beogradu, 3. april 2017. godine

lanovi Komisije:

Mentor:

Prof. dr Dejana Vukovi Prof.dr Vesna Bjegovi -Mikanovi

Prof. dr Bojana Mateji

Komentor:

Prof.dr Jelena Marinkovi Eri

Prof. dr Cristina Mosso _____
